

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ТА ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

М.Я. Височанська

кандидат економічних наук

*Інститут агроєкології і природокористування НААН
(Україна, м. Київ; e-mail: mariya_vysochanska@ukr.net)*

Л.І. Сахарнацька

кандидат економічних наук

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(Україна, м. Ужгород; e-mail: ostarpchik81@ukr.net)*

Проаналізовано джерела фінансування, зокрема такі як держбюджет, місцеві бюджети, власні кошти підприємств, кредити і позики, іноземні інвестиції та інші джерела фінансування щодо інвестицій у особисте сільське господарство (ОСГ) на прикладі Рівненської області. Проведено аналіз коефіцієнтів кореляційної логарифмічної залежності прибутку підприємств від інвестицій і добрив фермерських та особистих селянських господарств (ОСГ). Побудовано багатofакторну прогнозну модель, яка орієнтована на вартість повної заміни мінеральних добрив на органічні (тис. грн) до 2023 р. Розраховано прогноз прибутку ОСГ та фермерських господарств при частковому і повному переході на органічне виробництво (за умови тієї самої ціни на продукцію) до 2023 р. Отриману модель застосовано до прогнозу прибутків для ОСГ та фермерських господарств до 2023 р. у разі переходу до моделі органічного землеробства, а також часткової заміни мінеральних добрив органічними завдяки відходам тваринницьких господарств. Виявлено, що у разі переходу на органічну модель господарювання підприємства мають підвищити ціни на продукцію приблизно втричі для збереження наявного рівня прибутковості. Перехід господарств на органічне виробництво призведе до значного зростання цін на рослинну продукцію. Проте наявний на українському та світовому ринку високий попит на органічну продукцію дасть змогу компенсувати різницю у прибутках. Запропоновано основні напрями еколого-економічного механізму використання земель сільськогосподарського призначення для фермерських та особистих селянських господарств, а також напрями щодо покращення стану земель сільськогосподарського призначення для фермерських та особистих селянських господарств у контексті корпоратизації еколого-економічного механізму збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення потребують удосконалення існуючого інституціонального середовища.

Ключові слова: еколого-економічний механізм, особисті селянські господарства, фермерські господарства.

Постановка проблеми. Проблеми розв'язання поставлених перед аграрною сферою завдань продовольчої безпеки України і збереження українського села спричинені несприятливими умовами ведення господарської діяльності та відсутністю необхідних законів, правил і форм поведінки господарюючих суб'єктів задля забезпечення економічного, техніко-технологічного та соціокультурного розвитку особистих селянських господарств і фермерських господарств як органічного елемента системи національної економіки України. Трансформаційні процеси в Україні диктують необхідність формування ефективних підходів до зміцнення системи національної економіки

України через сталий соціально-економічний розвиток особистих селянських господарств та фермерських господарств як їх важливого елемента.

Ефективний механізм регулювання розвитку особистих селянських господарств та фермерських господарств, який засновується на відповідності інтересів соціально-економічного розвитку держави з урахуванням політики євроінтеграції, екологічної складової в їх органічній єдності, є результативним відображенням еколого-економічного зростання економіки. Актуальність пошуку важелів стимулювання розвитку особистих селянських господарств та фермерських господарств у

системі національної економіки посилюється в умовах необхідності нівелювання впливу фінансової кризи, збереження існуючих темпів зростання і недопущення зниження життєвого рівня населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Земельні ресурси — це унікальні українські чорноземи та природна родючість ґрунтів, які формують основні конкурентні переваги вітчизняних фермерських та особистих селянських господарств, сільськогосподарських підприємств на європейському і світовому аграрних ринках.

Дослідження теорії, методології та розробки заходів забезпечення та розв'язання проблем вибору форм і розмірів ефективного землекористування висвітлено у працях таких провідних вчених: В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, О.І. Фурдичка. Формуванню еколого-економічного механізму раціонального використання земель сільськогосподарського призначення фермерських та особистих селянських господарств присвячено наукові праці Н.В. Зіновчук, Л.М. Грановської, О.І. Дребот, Д.С. Добряка, Л.Я. Новаковського, М.Г. Ступеня та ін. Регіональні аспекти управлінського механізму використання землі висвітлено у працях Д.І. Бабміндри, О.С. Дороша, П.Т. Саблука, А.Є. Данкевича. Однак низка аспектів, зокрема таких, як раціональне використання, підвищення ефективності, відтворення та охорона земельних ресурсів фермерських та особистих селянських господарств, залишається недостатньо висвітленою й потребує подальшого опрацювання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний обсяг теоретичних і методологічних досліджень, низка питань щодо вивчення еколого-економічного стану використання земель сільськогосподарського призначення фермерських та особистих селянських господарств досі залишаються не всебічно вирішеними.

Метою роботи є дослідження наукових підходів до використання еколого-економічного механізму фермерських та особистих селянських господарств на прикладі Рівненської області.

Матеріали та методи. Дослідження проводили способом використання діалектичного методу пізнання дії економічних законів і підходу до вивчення еколого-економічних явищ, монографічного, економіко-статистичних методів, статистичного спостереження, методу системного аналізу. Інформаційну основу дослідження становлять вітчизняні та міжнародні законодавчі і нормативні акти у сфері економіки землекористування, матеріали та

звіти Державної служби статистики України, вітчизняних аграрних підприємств, а також методичні рекомендації наукових установ, інформація з мережі Інтернет, матеріали власних досліджень, інші літературні джерела з проблематики дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток економіки країни значною мірою залежить від форм власності на засоби виробництва та виготовлену продукцію, а відповідно до цього — і форм господарювання. Упродовж усього історичного періоду існування людства перед ним стояла проблема суспільних відносин, в основу яких покладено відносини власності, а також розвиток фермерських та особистих селянських господарств.

Ефективний розвиток сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності є ключовими пріоритетами реформування національної економіки, зафіксованими у Стратегії розвитку «Україна — 2020», Програмі діяльності Кабінету Міністрів України на 2015–2016 рр., Угоді про асоціацію між Україною та ЄС і Плані дій з її виконання тощо [1–3].

Ведення особистого селянського господарства регулюється законом України «Про особисте селянське господарство» [4, ст. 1]. До особистих селянських господарств належать господарська діяльність громадян без створення юридичної особи на земельній ділянці до 2 га. Головною метою їх господарської діяльності є задоволення власних потреб через виробництво, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції, можливості реалізації її надлишків і надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, зокрема й у сфері сільського зеленого туризму.

Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності [5] громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства відповідно до закону України «Про фермерське господарство» [5].

За період 2008–2017 рр. кількість сільських населених пунктів в Україні зменшилася на 116 одиниць, а чисельність їх жителів — на 9,5%, або 1,4 млн осіб. Тобто за 7 років у кожному сільському населеному пункті середня чисельність наявних жителів зменшилася на 53 особи. За таких умов виникає потреба зміни системи управління сільським господарством та сільськими територіями, яка зупинить міграцію сільського населення, сприятиме його працевлаштуванню та розвитку [6].

Особисті селянські та фермерські господарства посідають важливе місце у системі національної економіки України. По-суті вони є органічною складовою цією системи та виконують такі функції: виробництва значної частки продукції сільського господарства, що у розрізі окремих її видів становить більшу частину сукупного виробництва; посилення продовольчої безпеки держави через часткове забезпечення населення харчовими продуктами; сприяння поліпшенню здоров'я нації завдяки виробництву значної частки екологічно чистої продукції; формування можливостей альтернативної зайнятості на селі; поліпшення рівня та якості життя сільського населення у разі утворення додаткових матеріально-фінансових джерел доходу; збереження і розвитку українського села на основі соціально-економічного забезпечення його функціонування; постачання підприємствам переробної промисловості сільськогосподарської сировини та через це вплив на функціонування суміжних галузей економіки; збереження земельного фонду України завдяки більш дбайливому ставленню до землі порівняно із землекористувачами суспільного сектору тощо.

Нами розраховано статистичні дані по Рівненській області за 2010–2018 рр., які наведено у таблиці 1.

Як свідчать дані табл. 1, за останні декілька років прибуток від різних форм господарювання збільшився, загальні інвестиції порівняно із 2018 р. збільшилися і становлять 9121,4 тис. грн., що стосується надходжень у державний бюджет, то вони збільшилися у 2018 р. і становлять 45321,8 тис. грн., надхо-

дження коштів у місцевий бюджет також збільшилось і становить 63342,7 тис. грн. Результати позитивні і від реалізації сільськогосподарської продукції рослинництва, як бачимо прибуток від інвестицій у Рівненській області має позитивний відтінок.

На основі статистичних даних нами проведено кореляційний аналіз для виявлення логарифмічної залежності між вхідними даними (інвестиції та норми задання добрив) та прибутком. У даному випадку виявлено сильну залежність між логарифмами норм задання всіх типів добрив та прибутком. Для фермерських господарств сильніша логарифмічна залежність між прибутком і роком; для ОСГ сильніша лінійна, однак на дуже незначну величину. Крім того, для ОСГ більш виявлена логарифмічна залежність прибутку від держбюджету, місцевого бюджету та за позиками. Для фермерських господарств, крім того, логарифмічна залежність між прибутком та фондом власних коштів сильніша за лінійну. Результати кореляційного аналізу на логарифмічну залежність наведено у табл. 2.

Для побудови моделі прибутку використовували метод нелінійної регресії. Оскільки прибуток ОСГ і фермерських господарств залежить від різних параметрів, було побудовано дві різні моделі.

Для моделі прибутку ОСГ регресійна залежність матиме такий вигляд:

$$y = a_0 + a_1 Yr + a_2 Ln(Db) + a_3 Ln(Lb) + a_4 Pb + a_4 Ln(Cr) + a_5 For + a_6 Oth + a_7 Ln(Org) + a_8 Min, \quad (1)$$

Таблиця 1

Інвестиції у сільське господарство, (тис.грн)

Рік	Джерело інвестицій					
	державний бюджет	кошти місцевих бюджетів	власні кошти підприємств та організацій	кредити банків та інші позики	кошти іноземних інвесторів	інші джерела фінансування
2010	6909,0	20488,6	90293,3	33353,8	10720,8	12388,5
2011	22862,0	42523,0	223133,0	19204,0	12803,0	17375,0
2012	17987,3	19486,3	147196,9	17987,4	1199,2	10192,9
2013	12351,0	30054,0	208731,9	13997,9	1235,1	21820,1
2014	3948,8	32467,5	235170,0	15356,3	5703,8	23253,8
2016	4324,9	54762,9	468171,9	16871,2	8651,6	25134,0
2017	4431,7	62341,8	48321,1	17231,3	8998,6	26321,8
2018	45321,8	63342,7	49324,6	19321,5	9121,4	27341,3

Джерело: авторська оцінка на основі статистичних даних [7, 8].

Коефіцієнти кореляційної логарифмічної залежності прибутку підприємств від інвестицій та добрив

Кореляція прибутку з величиною	Господарства	
	Особисті селянські	Фермерські
Рік	0,9062147	0,992745
Інвестиції: з держбюджету	-0,63998425	-0,33059
з коштів місцевих бюджетів	0,29936287	0,189133
Власні кошти підприємств та організацій	0,62647386	0,687801
Кредити банків та інші позики	-0,63631188	-0,87944
Інвестиції іноземних інвесторів	-0,14156524	-0,5878
Інші джерела фінансування	0,65486389	0,572507
Норма внесення добрив органічних:	0,60960736	0,573437
мінеральних добрив	0,60529942	0,809408

Джерело: авторська оцінка.

а для моделі прибутку фермерських господарств:

$$y = a_0 + a_1 \ln(Yr) + a_2 Db + a_3 \ln(Lb) + a_4 \ln(Pb) + a_4 \ln(Cr) + a_5 For + a_6 Oth + a_7 \ln(Org) + a_8 \ln(Min), \quad (2)$$

де $a_0, a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, a_7, a_8$ — регресійні коефіцієнти; Yr — рік; Db — державні інвестиції; Lb — інвестиції з коштів місцевих бюджетів; Pb — власні кошти; Cr — кредити; For — іноземні інвестиції; Oth — інші кошти; Org — норми внесення органічних добрив; Min — норми внесення мінеральних добрив; y — прибуток.

Побудована прогнозна модель дала змогу оцінити майбутній прибуток особистих селянських та фермерських господарств за класичної схеми застосування добрив при переході на органічне землеробство. Результати обчислень наведено у табл. 3.

Результати оцінки вартості повного переходу на органічні добрива наведено у табл. 4. Використання математичної моделі дає можливість:

- розрахувавши математичну модель, одержали інформацію про стан використання земель сільськогосподарського призначення та спрогнозувати майбутній стан;
- використовувати моделі співвідношення між економічними і екологічними показниками та методами логічного аналізу.

На думку О.Д. Гнаткович, інвестиції у землі сільськогосподарських підприємств — це соціально-економічна категорія, що виражає відносини між юридичними, фізичними осо-

бами та державою у процесі вкладення активів у розширення площ землеволодіння підприємств і поліпшення родючості вже наявних угідь суб'єктів з метою одержання через певний час прибутків сільськогосподарськими підприємствами за рахунок мобілізації ними капіталу, удосконалення структури та підвищення економічної ефективності використання землі [9].

Для оцінки прибутку від зміни типу господарювання на органічне створено прогнозну модель прибутків особистих селянських та фермерських господарств. За офіційними статистичними даними побудовано нелінійну прогнозну модель оцінки прибутку господарств від різних типів інвестицій та типу господарювання, проведено регресійний аналіз. Отриману модель застосовано до прогнозу прибутків для ОСГ та фермерських господарств до 2023 р. у разі переходу до моделі органічного землеробства, а також часткової заміни мінеральних добрив органічними за рахунок відходів тваринницьких господарств. Виявлено, що в разі переходу на органічну модель господарювання підприємства мають підвищити ціни на продукцію приблизно втричі для збереження наявного рівня прибутковості.

Перехід господарств на органічне виробництво призведе до значного зростання цін на рослинну продукцію. Проте наявний на українському та світовому ринку високий попит на органічну продукцію дасть змогу компенсувати різницю у прибутках. Так, у 2017 р. вартість органічної фуражної пшениці у Німеччині, що є лідером ЄС з виготовлення органічної продукції, становила в середньому 420 євро, що у

Таблиця 3

Орієнтовна вартість повної заміни мінеральних добрив на органічні, тис. грн

Рік	Показник						
	Прогнозна норма внесення наявних по області органічних добрив	Прогнозна норма внесення мінеральних добрив	Альтернативна норма органічних добрив	Результуюча норма органічних добрив	Економія вартості мінеральних добрив	Витрати на органічні добрива	Результуюча вартість заміни мінеральних добрив органічними
2015	28,52	28,52	21,72	50,24	220,97	698,58	477,61
2016	27,63	27,63	22,70	50,33	230,95	730,1337	499,18
2017	26,75	26,75	23,68	50,43	240,92	761,6707	520,74
2018	25,89	25,89	24,66	50,55	250,91	793,2412	542,33
2019	25,14	25,14	25,64	50,78	260,89	824,7949	563,9
2020	24,39	24,39	26,63	51,02	270,87	856,3486	585,47
2021	23,11	23,11	27,21	51,98	275,23	876,2132	612,21
2022	22,23	22,23	28,11	52,54	280,45	886,3211	623,32
2023	21,34	21,11	29,21	52,34	285,65	871,3221	643,88

Джерело: авторська оцінка.

Таблиця 4

Прогноз прибутку ОСГ і фермерських господарств при частковому та повному переході на органічне виробництво (за умови тієї самої ціни на продукцію)

Рік	Класичне внесення добрив		Органічне виробництво		Частково-органічне виробництво (заміщення мінеральних добрив наявними органічними)	
	ОСГ	Фермерські господарства	ОСГ	Фермерські господарства	ОСГ	Фермерські господарства
2015	3 266 700	121 792	1 011 719	116 537	2 270 022	134 624
2016	3 409 794	103 885	1 055 498	99 163	2 351 535	117 442
2017	3 536 537	85 477	1 108 091	81 772	2 441 316	100 230
2018	3 392 020	61 612	1 174 928	64 365	2 544 946	82 988
2019	3 616 663	44 246	1 268 340	46 938	2 674 784	65 717
2020	3 907 809	26 853	1 428 150	29 486	2 870 724	48 413
2021	4 321 211	25 321	1 542 213	28 321	2 961 321	49 321
2022	4 612 212	24 435	1 652 432	28 971	3 121 432	50 423
2023	4 824 231	24 121	1 832 451	27 432	3 345 541	51 542

Джерело: авторська оцінка.

3,5–4 рази вище за вирощену класичним способом [10]. Окремо слід зазначити, що інвестиції із країн ЄС дуже важливі для галузей української економіки, зокрема для сільського господарства. Розширення ЄС на Схід повинно мати позитивний вплив на потоки прямих європейських інвестицій в Україну. На думку науковців, наближення до ЄС та розвиток економічної співпраці з цим блоком історично

сприяли інтернаціоналізації економіки сусідніх держав і поглибленню їх спеціалізації в міжнародному поділі праці [9, 11].

Як свідчать проведені дослідження найбільша проблема низької ефективності використання земель сільськогосподарського призначення - це низька екологічна стабільність. Як бачимо, рівень інвестицій у землекористуванні є важливим для формування прибутку сіль-

ського господарства рослинництва у Рівненській області. Більша частина землевласників і землекористувачів намагаються розбудувати господарську діяльність, дотримуючись усіх правил користування. Нині питанню ефективного використання земель сільськогосподарського призначення та охорони земель майже не приділяється уваги як з екологічної, так з економічної точки зору, вирішення даного питання потребує фінансування та інвестування таким чином, щоб господар, який отримав дохід від органічно чистої валової продукції рослинництва, зміг правильно все прорахувати. Доволі часто бачимо, що орендарі свідомо порушують екологічне законодавство використання земель.

Формування механізмів на основі побудованої прогностичної багатofакторної моделі, яка може впливати на процес землекористування, слід реалізовувати через поєднання таких особливостей державної політики у цій сфері: передусім потрібно розробити та реалізувати низку адміністративних, правових, інституціональних та організаційних засобів, пізніше держава повинна визначити інструменти і важелі використання земельних ресурсів. Адже держава через визначення правил відшкодування завданні збитків навколишньому природному середовищу і земельним ресурсам формує модель реалізації виробництва валової продукції сільськогосподарського рослинництва. Використання реалізованих напрямів щодо трансформації сільськогосподарських угідь, на нашу думку, забезпечить доцільну структуру агроєкосистеми в Україні і зокрема в області. Але на сьогоднішній день важливим є ефективне використання земель сільськогосподарського призначення та надмірне зменшення розораних земель, яке є найбільшим у світі.

Формування еколого-економічного механізму збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення можна отримати як суб'єктивну та об'єктивну, враховуючи цілу низку чинників, а саме: економічних, екологічних, обсягів інвестицій та оренди, які дають змогу у майбутньому визначити напрями поліпшення якості угідь і підвищення ефективності їх використання. Варто зазначити, що проведені дослідження щодо методичних основ визначення оцінки земельних ресурсів показали, що врахування екологічних чинників є недостатнім, а відтак це питання потребує удосконалення.

Нині у результаті аграрних перетворень радикально змінилися відносини інвесторів і сільськогосподарських товаровиробників. Активний розвиток повинні отримати всі форми

інвестування. Разом з іншими економічними важелями інвестицій, на погляд автора, покликана зайняти ключове положення у стимулюванні виробництва та зміцненні економіки країни та регіону. Сучасна система інвестування вже не відзначається тією директивністю, яка була характерна для часів перебудови. Вона більш ліберальна: інвестор сам вибирає ті інвестиційно привабливі об'єкти, послугами яких хотів би користуватися. Права та обов'язки інвестиційного позичальника зумовлюються в інвестиційному договорі за обопільною згодою. Така система, на думку автора, створить умови для міжгосподарської конкуренції. Однак проведені дослідження показують, що інвестиційні відносини у сфері сільського господарства не повною мірою відповідають вимогам ринкової економіки:

- недосконало відпрацьовано механізм інвестування (у всіх сільських районах цим займаються комерційні банки, які здійснюють пільгове кредитування та інвестування села за рахунок бюджетних і власних ресурсів);
- підтримка сільського господарства з боку держави відсутня, що не забезпечує ефективне функціонування аграрного виробництва;
- збиткова діяльність фермерських та особистих селянських господарств, що не дає змогу забезпечувати повернення отриманих інвестицій. Така система потребує корегування чи реформування загального курсу реформ і, зокрема зміни системи інвестування сільського господарства.

При пошуку шляхів забезпечення збалансованого використання землі важливу роль відіграє еколого-економічний механізм. Збалансований рівень використання земельних ресурсів, зокрема і у сільському господарстві можливо досягти на базі системи економічних заходів [12–14].

На наш погляд, потрібний комплексний підхід до проблем формування інвестиційних ресурсів та вдосконалення інвестиційного процесу як сукупності норм і правил надання інвестицій фермерських та особистих селянських господарств. Інвестиційне обслуговування сільського господарства нині повинно включати в себе декілька етапів, а саме: програмування, представлення, використання і повернення інвестиційних коштів у майбутньому.

Варто зазначити, що еколого-економічні напрями механізму з використання земель сільськогосподарського призначення необхідно здійснювати при проведенні земельної реформи за етапами показаними на рис. 1.

Економічні напрями щодо покращення стану земель сільськогосподарського призначення для фермерських та особистих селян-

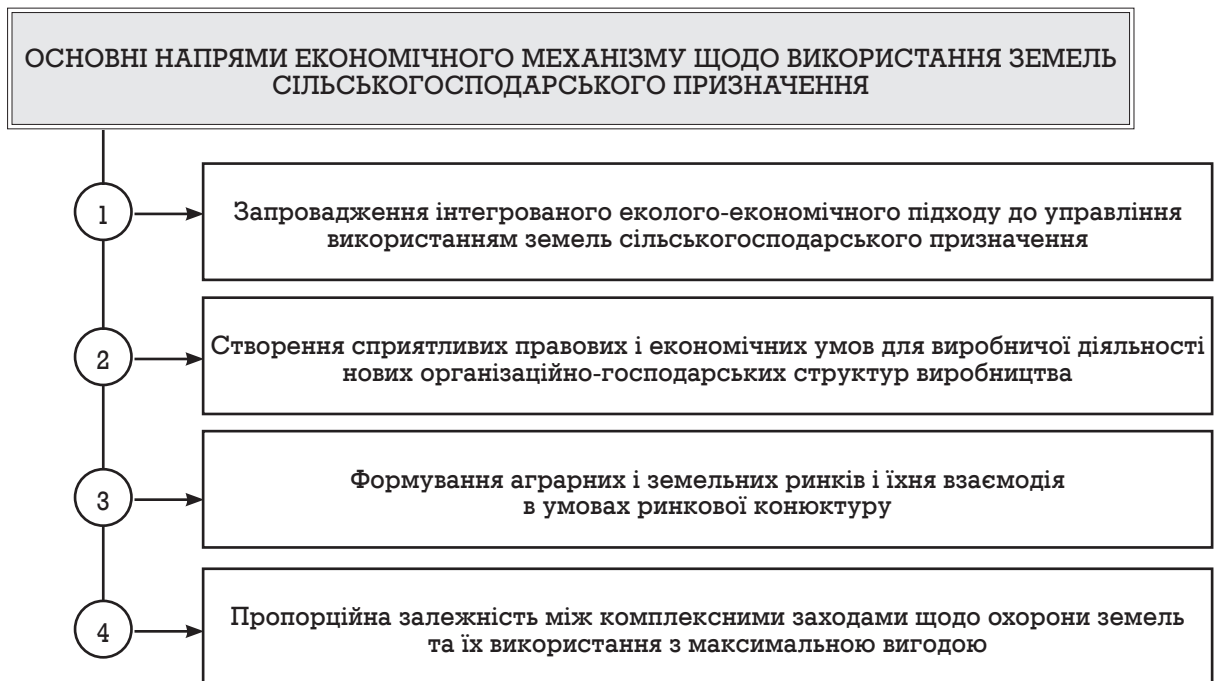

Рис. 1. Основні напрями економічного механізму використання земель сільськогосподарського призначення для фермерських та особистих селянських господарств

Джерело: авторська розробка.

ських господарств у контексті корпоратизації еколого-економічного механізму збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення потребують удосконалення існуючого інституціонального середовища. Основними напрямками матеріального заохочення землевласників, землекористувачів та орендарів земельних ділянок у сфері охорони земельних ресурсів, раціоналізації й екологічної оптимізації землекористування усіх галузях економіки слід вважати:

- надання податкових та кредитних пільг фізичним і юридичним особам, які впроваджують за власні або позичкові кошти заходи щодо захисту земель від ерозії, проводять роботи з меліорації і підвищення родючості ґрунтів;

- звільнення від оподаткування частини прибутку, яка спрямовується на реалізацію землеохоронних заходів і виплати державою відсотків за кредитами, використаними на охорону земель;

- звільнення землевласників і землекористувачів від плати за земельні ділянки, які перебувають у стані меліорації, рекультивациї, консервації, екологічного оздоровлення тощо, впродовж усього проектного періоду проведення таких робіт;

- компенсації недоодержаної сільськогосподарськими товаровиробниками частки доходу в результаті тимчасової консервації

деградованих земель або проведеної ґрунтозахисної трансформації земель;

- застосування прискореної амортизації основних фондів земле- і природоохоронного призначення;

- встановлення цінових надбавок на екологічно чисту продукцію, розмір яких відшкодовує землевласникам, землекористувачам та орендарям додаткові витрати на виробництво.

Висновки. Невідкладним завданням слід вважати оптимізацію структури земельних угідь Рівненської області з урахуванням впливу утворення нових форм власності і господарювання, з одного боку, та екологічних вимог, спричинених загрозливим станом земельного фонду області, з іншого. Ця проблема має високий рівень практичної значимості, особливо беручи до уваги широке різноманіття природних і господарських умов, що ускладнює впровадження уніфікованих рішень та підходів. Оскільки науково-практичні дослідження повинні супроводжуватися розробкою різноспрямованих проектів з відновлення деградованих, малопродуктивних земель, проблему охорони та ефективного використання земель сільськогосподарського призначення слід розв'язувати як комплекс організаційно-економічних й екологічних заходів. Оскільки умова є базисом для побудови еколого-еконо-

мічного механізму для фермерських та особистих селянських господарств. Саме таке їх поєднання дає змогу об'єднати екологічні вимоги до якості земель та економічну ефективність її використання, а виокремлення організаційної складової спрямоване на гармонійне поєднання цих складових. Тобто, через запровадження

комплексу мотиваційних заходів, спрямовувати на охорону ґрунтів, підвищення їх родючості, відкривається шлях до збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та поліпшення її якості, забезпечення підвищення ефективності функціонування господарств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ЄС-2020 СТРАТЕГІЯ: аналіз і перспективи / офіційний сайт Culture Action Europe. URL: <http://www.cultureactioneurope.org/lang-en/component/>.
2. Свиноус І.В., Ібатулін М.І. Розвиток кооперативних зв'язків при виробництві і збуту продукції особистими селянськими господарствами. Інноваційна економіка. 2015. № 3 [58]. С. 180–185.
3. Тернівський Т. Як розвиваються сімейні ферми в Україні. Національний прес-клуб з аграрних та земельних питань. 22.10.2014. URL: <http://socportal.info>
4. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05. 2003 р. №742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#o6>
5. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
6. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov
7. Сільське господарство Рівненщини: [стат. збірник за 2017 рік] за ред. Л.С. Мішенкової. Головне управління статистики у Рівненській області. Рівне, 2014. 215 с.
8. Статистичний щорічник Рівненської обл. за 2017 рік; за заг. ред. Ю.В. Мороз. Головне управління статистики у Рівненській області. Рівне, 2014. 463 с.
9. Гнаткович О.Д. Напрями залучення інвестицій у землі сільськогосподарських підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2011. № 2, Т. 2.
10. Торальф Ріхтер Поточна ситуація і ціни на ринку органічної продукції. URL: http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documentsukraine/2014_Organic_Export_Workshop_Kyiv_Toralf_Richter_ua.pdf
11. Гронська М.В. Розвиток інноваційно-орієнтованого землекористування: автореф. дис.... канд. екон. наук. Миколаїв, 2007. 16 с.
12. Македонський А.В. Аналіз використання землі Харківщини в умовах трансформації земельних відносин. Трансформація земельних відносин до ринкових умов: Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників 26-27 лют. 2009 р. Київ; 2009. С. 316–320.
13. Фурдичко О.І., Дребот О.І. Про пріоритетність еколого-економічних досліджень аграрній науці й виробництві. Вісник аграрної науки. 2012. № 6. — С. 5–9.
14. Хвесик Ю. Інвестиційно-екологічні засади сталого розвитку АПК з урахуванням регіональних особливостей. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 6. С. 3–6.

Інформація про авторів

Височанська Марія Ярославівна — кандидат економічних наук, заступник директора з наукової роботи та інноваційного розвитку Інституту агроекології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, 03143, Україна. e-mail: mariya_vysochanska@ukr.net).

Сахарнацька Людмила Іванівна — кандидат економічних наук, доцент, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (пл. Народна, 3, м. Ужгород, 88000, Україна. e-mail: ostarchik81@ukr.net).

M.Ya. Vysochanska

PhD in Economics

Institute of Agroecology and Nature Management of NAAS
(Ukraine, Kyiv; e-mail: mariya_vysochanska@ukr.net)

L.I. Sakharnatska

PhD in Economics

Uzhhorod National University

(Ukraine, Uzhhorod; e-mail: ostapchik81@ukr.net)

**CONCEPTUAL ASPECTS OF THE ECOLOGICAL AND ECONOMIC MECHANISM
OF AGRICULTURAL LANDING FOR FARMERS AND PERSONAL
AGRICULTURAL GOVERNMENTS ON THE EXAMPLE OF RIVNE REGION**

The sources of financing, such as the state budget, local budgets, own funds of enterprises, credits and loans, foreign investments and other sources of financing for investments in personal agriculture (OSG) are analyzed in the example of Rivne region. The coefficients of the correlation logarithmic dependence of enterprises' profits on investments and fertilizers of farms and private peasant farms (OSG) are analyzed. A multifactor forecast model has been constructed, which is focused on the cost of complete replacement of mineral fertilizers with organic fertilizers (ths. UAH) by 2023. The resulting model is applied to the profit forecast for farms and farms by 2023 in the case of the transition to the organic farming model, as well as the partial replacement of mineral fertilizers by organic waste from livestock farms. odarstv. It has been found that when switching to an organic business model, businesses should raise their product prices by about three times in order to maintain their existing level of profitability. The transition of farms to organic production will lead to a significant increase in prices for vegetable products. However, the high demand for organic products available on the Ukrainian and world markets will make up for the difference in profits. The basic directions of the ecological and economic mechanism of agricultural land use for agricultural and personal peasant farms are offered, as well as directions for improving the status of agricultural land for agricultural and personal peasant farms in the context of corporatization of the ecological and economic mechanism of balanced use of agricultural land and agriculture.

Keywords: ecological and economic mechanism, personal peasant farms, farms.

REFERENCES

1. EU-2020 strategy: Analysis and Prospects / Official site of Culture Action Europe. URL: <http://www.cultureactioneurope.org/lang-en/component/>.
2. Svinous, I.V. (2015). Development of cooperative relations in the production and sale of products by personal peasant farms. *Innovative Economics*, № 3 (58), pp. 180–185.
3. Ternovsky, T. (2014). How family farms develop in Ukraine. National Press Club on Agrarian and Land Issues. URL: <http://socportal.info>
4. Law of Ukraine «On Personal Peasant Farming» № 742-IV of May 15, 2003, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#o6>
5. The Law of Ukraine «On Farming of 2003» № 45. Access Mode <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
6. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Agriculture of the Plains: [stat. 2014 collection] ed. L.S. The target. Main Department of Statistics in Rivne Oblast, Rivne, 2014, 215 p.
8. Statistical Yearbook of the Rivne Region for 2014 for the total. ed., Yu.V. Frost. Main Department of Statistics in Rivne Oblast, Rivne, 2014, 463 p.
9. Hnatkovich, O.D. (2011). Directions of attraction of investments in the land by agricultural enterprises. *Bulletin of the Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, №2, T.2.
10. Richter, T. Current Situation and Prices in the Organic Market Electronic document, URL : http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documentsukraine/2014_Organic_Export_Workshop_Kyiv_Toralf_Richter_en.pdf
11. Gronskaaya, M.V. (2007). Development of Innovation-Oriented Land Use: Abstract. diss. for the degree of Cand. econom. Sciences, Nikolaev, 16 p.
12. Macedonian, A.V. (2009). Analysis of land use of Kharkiv region in the conditions of land relations transformation. Transformation of Land Relations to Market Conditions: Coll. 11th Coll. All-Ukrainian. Congress of Agricultural Economics Scientists (26-27 of February, Kyiv 2009) pp. 316–320.
13. Furdychko, O.I. (2012). On the Priority of Ecological and Economic Research in Agrarian Science and Production. *Bulletin of agrarian science*, № 6, pp. 5–9.
14. Khvesik, Yu. (2010). Investment-ecological principles of sustainable development of agroindustrial complex with regional features. *Investments: practice and experience*, № 6, pp. 3–6.

Authors

Vysochanskaya Mariya Yaroslavivna — PhD in Economics, Deputy Director for Research and Innovative Development, Institute of Agroecology and Nature Management of NAAS (12 Metrologichna St., Kyiv, 03143, Ukraine; e-mail: mariya_vysochanska@ukr.net).

Sakharnatska Liudmyla Ivanivna — PhD in Economics, teacher Uzhhorod National University (3 Narodna St, Uzhhorod, 88000, Ukraine; e-mail: ostapchik81@ukr.net).

УДК 502.17 : 33

<https://doi.org/10.33730/2310-4678.3.2019.185898>

ОЦІНКА НЕГАТИВНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ НА ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.В. Крохтяк

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Інститут агроекології і природокористування НААН
(Україна, м. Київ; e-mail: lesja26051988@gmail.com)

О.І. Гриник

кандидат економічних наук,
завідувач відділу науково-організаційного,
кадрового та правового забезпечення
Інститут агроекології і природокористування НААН
(Україна, м. Київ; e-mail: grynyk_olga@ukr.net)

У статті проведено оцінювання негативних впливів на земельні ресурси сільськогосподарського призначення Львівської області. Серед основних проблем, що завдають шкоди землям сільськогосподарського призначення є: процеси змін фізико-хімічних і механічних характеристик ґрунту, спричинені антропогенною діяльністю; стан використання водних ресурсів: скид неочищених та недостатньо очищених стічних вод, а також відсутність водоохоронних зон та прибережно-захисних смуг водних об'єктів; екологічно безпечне збирання, видалення твердих побутових відходів; забруднення атмосферного повітря, зокрема викиди шкідливих речовин від стаціонарних і пересувних джерел. Джерелами забруднення поверхневих та підземних водоносних горизонтів є діяльність гірничо-видобувних підприємств області. Щодо безпечного збирання та видалення твердих побутових відходів, то на території області налічується 367 сміттєзвалищ загальною площею понад 200 га. Але через відсутність необхідних споруд та механізмів технологія захоронення здійснюється з порушенням нормативних вимог, що, своєю чергою, призводить до забруднення навколишнього природного середовища. Обсяги забруднювальних речовин, викинутих у повітря, на земельні ресурси області упродовж досліджуваного періоду зменшились, але це не знижує негативного екологічного впливу на довкілля. З огляду на це стає актуальною проблема забруднення навколишнього середовища, зокрема земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, що є перешкодою для підвищення якості рослинної продукції. Нами запропоновано методіку визначення суми відшкодувань за деградацію екологічної функції земель сільськогосподарського призначення, спричинену негативними екологічними впливами на них. Згідно з цією методикою можна визначити та накопичувати певні обсяги коштів, спрямованих на відшкодування за деградацію екологічної функції земель під впливом викидів в атмосферне повітря.

Ключові слова: оцінка, землі сільськогосподарського призначення, негативні впливи, викиди, забруднення, грошова оцінка, екологічні функції земельних ресурсів.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 14 Конституції України [1] земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Особливої гостроти набувають питання екологічного стану земельних ресурсів. Промислові підприємства, викидаючи

забруднювальні речовини в атмосферне повітря та скидаючи забруднені стічні води, негативно впливають на земельні ресурси, тим самим завдаючи шкоди сільськогосподарським угіддям. Невід'ємною умовою економічного розвитку країни є охорона й раціональне використання